

EGYHÁZ A VILÁGBAN

AZ ÍGÉRET FÖLDJÉNEK NYOMÁBAN A cionizmus és az egyház

A modern politikai cionizmus atyja, Herzl Tivadar 1904-ben személyesen találkozott X. Piusz pápával. Herzl azt kérte a pápától, hogy támogassa a törekvéseit. Piusz pápa a következőképpen válaszolt: „Nem tudjuk jóváhagyásunkat adni e mozgalomhoz. Mint az Egyház feje, mást nem mondhatok Önnek. Krisztus tanai felülmúlták a zsidó vallást, és nem ismerhetjük el, hogy továbbra is érvényes lenne.”

Ebben az időszakban így hangzott az általános katolikus meggyőződés. Mi történne azonban, ha az egyház „érvényesnek” minősítené a zsidóságot? Ha így vélekedett volna a tizenkilencedik században, más álláspontra helyezkedett volna Piusz pápa? 1965 óta azonban az egyház gondolkodásában fokozatosan bekövetkezett ez a fordulat. A holokauszt hatására az európai keresztények mélyreható lelkiismeret-vizsgálatot tartottak. A II. Vatikáni zsinat félreérthetetlen szavakkal szolt az európai antiszemitizmus tragikus történetéről, s határozottan tagadta, hogy a zsidók közösségileg vétkesek lennének Isten meggyilkolásában. A *Nostra aetate*-ben a következőket olvassuk: „mindaz, ami az Ő szenvedésében történt, sem az akkor élő zsidóknak, sem a mai zsidóknak nem számítható be megkülönböztetés nélkül”.

Ha „a zsidók” nem voltak vétkesek, akkor a bűnük miatt kiszabott büntetések is semmivé válnak. Az egyik ilyen képzelte büntetés az volt, hogy Isten magukra hagyta a zsidókat, s engedte, hogy ország nélküli népként tengődjenek. A *Nostra aetate* és a *Lumen gentium* idézte ugyan Szent Pálnak azt a megállapítását (Róm 11,29), mely szerint Isten nem vonja vissza a népének, a zsidóknak adott ajándékait és ígéreteit, de egyik dokumentum sem hozta kapcsolatba ezt a kijelentést a korabeli zsidósággal. A zsinat után az egyház és a tanítóhivatal azonban már nem térhetett ki a kérdés elől.

A következő lépésekre tizenöt évvel később került sor. Egyik római tartózkodásom során Jerzy Kluger, Szent II. János Pál pápa régi jó barátja, beszámolt arról, milyen nagy tiszteletet tanúsított „Károl” a zsidóság iránt. 1980-ban a német zsidókhöz intézett beszédében a pápa drámai erővel a hallgatóságra, „a szövetség mai népére” vonatkoztatva a Róm 11,29-et. Ekkor kitárult az ajtó. A lengyel pápa tanítását Benedek és Ferenc pápa is tovább folytatta. Helyet kapott a katekizmusban és Ferenc pápa *Evangelii gaudium* kezdetű buzdításában: „Különös figyelemmel fordulunk a zsidó nép felé, amelynek Istennel kötött szövetségét soha nem von-

ták vissza, »Isten ugyanis nem bánja meg kegyelmi adományát és meghívását«.”

Csak hogy a kegyelmi adományok között meghatározó jelentősége volt az ország földjének. A Biblia szerint a zsidók akkor lehetnek világossággá a népek számára, ha az igaz úton járva követik Istent az országban. 2015-ben a Zsidósággal Való Vallási Kapcsolatok Bizottsága dokumentumot adott ki, amelynek a Róm 11,29 lett a címe. A szöveg elismeri, hogy számos egyházatya és középkori teológus idejélmúltak tartotta a zsidóságot. A dokumentum kijelenti, hogy immár ezek a tanok tekinthetők idejélmúltak. Ritkán fordul elő, hogy Róma tévesnek minősítené a hagyományt. Bátor lépésről van tehát szó.

Mit gondoljanak tehát a katolikusok Izrael földjéről: hozzátartozik-e ahhoz az ígérethez, amelyet Isten a népének adott? Éppoly veszélyes, ha igennel válaszolunk a kérdésre, mint ha nem, hiszen az ország földje és az állam szoros kapcsolatban van egymással, bár meg is különböztethetőek. Mindkét válasz könnyen olyan állásponthez köthetné az egyházat, amelyet az bölcsen elkerül.

A pozitív válasz könnyen azt a látszatot keltethetné, hogy az egyház szembefordul a palesztinokkal, és elutasítja a palesztinok otthonra támasztott jogos igényét. Ily módon az egyház feszültségbe kerülhetne bizonyos arab államokkal, amelyek körében az oly törekény keresztény közösségek csak nagy erőfeszítéseket árán tudnak életben maradni. Úgy tűnhetne, hogy Róma a konzervatív cionista keresztényeket támogatja, például az amerikai Jerry Falwellt, aki szerint „Istennel helyezkedik szembe, aki szembehelyezkedik Izraellel”. Egyes jobboldali cionisták újra akarják építeni a templomot, fegyveres erővel akarnak leszámolni az arab világgal, ily módon felgyorsítva a végidő beköszöntét. A negatív válasz viszont azt a látszatot ébresztené, hogy az egyház nem fogadja el a vallásos zsidók nagy részének az országgal kapcsolatos (és a szövetségtől elválaszthatatlan) igényeit. A negatív válasz ellentétben lenne azzal az egyházi tanítással, mely szerint a zsidókkal kötött szövetség továbbra is érvényben van.

Adhat-e mégis pozitív választ az egyház? Véleményem szerint igen. Érdemes kiemelni azt a négy fontos szempontot, amely az Izraellel és Palesztinával szemben lépésről lépésre kialakított vatikáni viszonyból olvasható ki. Először is, az egyház nem adhat pozitív választ a feltett kérdésre a palesztinok hazájának kárára. 1974-től a Vatikán támogatta a palesztinok ilyen irányú törekvéseit, és 2015-ben hivatalosan elismerte a palesztin államot. A társadalmi igazságosság körébe vágó kérdéssről van szó, amely éppoly fontos, mint a zsidósághoz

fűződő egyházi viszony rendeződése. Másodszor a pozitív válasz nem egyenértékű bármely izraeli kormány és bármely izraeli döntés elismerésével (mint Falwell esetében). A Vatikán tudatában van, hogy a zsidóságnak hazára van szüksége. Hivatalosan elismerte Izraelt, és 1994-ben a két állam nagykövetet küldött egymáshoz — de a nép, az ország és az állam nem szétválaszthatatlan egymástól.

Harmadsorban a pozitív válasz nem terjedhet ki a határok kérdésében alkotott véleményre. A Vatikán hangsúlyozza, hogy a határokat a felek közötti tárgyalások révén kell megállapítani. Nem ért tehát egyet azokkal a zsidó és protestáns cionistákkal, akik a palesztinok semmiféle igényét nem ismerik el. A negyedik szempont, hogy Jeruzsálem szabadságát nemzetközi egyezménynek kell biztosítani, annak érdekében, hogy zsidók, keresztények és muszlimok folyamatosan élhessenek és gyakorolhassák vallásukat a városban. A Vatikán mindig is ezen a meggyőződésen volt.

Egyenlő-e tehát az ígélet földjével a modern Izrael? Az egyháznak a visszavonhatatlan szövetségről alkotott teológiai felfogásának fényében kell megalkotnia a választát. Ám a zsidók között sincs egyetértés az ország vallási jelentőségével kapcsolatban. A szekuláris zsidók hallani sem akarnak ilyesmiről. Egyes ultraortodox zsidók szerint az állam nem legitim, és nem ismerhető el: csakis Isten kezdeményezheti a visszatérést.

Mások nem így látják. Isten az emberek keze és hangja révén viszi végbe, amit akar. Egy amerikai zsidó telepes egyszer arra figyelmeztetett: „Isten felhasználta Kúroszt, a perzsa királyt, miért nem használhatná fel akkor a szekuláris cionista zsidókat?” Egyes vallásos cionisták telepeket hoztak létre annak érdekében, hogy a bibliai ígéreteknek megfelelően kiterjesszék Izrael határait, és ebben maximalista protestáns cionisták támogatását élvezték.

A legtöbb ortodox halachikus zsidó (a vallásos zsidók nagy része) azonban megfontoltabb ennél. Nem gondolják, hogy az ország vagy az állam a végidőt és a Messiás eljövételét harangozná be. Nincs ugyanis templom, nincs teokrácia, nincs világbéke. Ugyanakkor fokozatosan egybegyűlik a zsidó nép, amelynek a zsidó hatóságok biztosságot szavatolnak, lehetővé téve, hogy a zsidóság jegyeit nagyobb mértékben viselő kultúrában éljen. A folyamatot meggyőződésük szerint a gondviselés irányítja. E felfogás szerint az országnak szükségképpen és természeténél fogva van vallási, bár nem feltétlenül eszkatologikus jelentősége. Ez a zsidó felfogás nagyrészt összhangban van azzal, amit minimalista katolikus cionizmusnak nevezhetnénk.

A pozitív katolikus válasznak van néhány konkrét megnyilvánulási formája. A Pápai Bibliikus Bizottság 2002-ben kijelentette, hogy az ország ígérete szervesen hozzátartozik a zsidókkal kötött szö-

vetséghez. Az ígélet feltétlen, de az országban élt élet csak akkor képzelhető el, ha a „választottak” helyes és igazságos úton járnak. Az 1993-as vatikáni–izraeli egyezmény aláírási ünnepségén Claudio Maria Celli külügyi helyettes államtitkár úgy nyilatkozott, hogy Izrael földjének „alapvető vállalási és lelki jelentősége van — nemcsak a Szentszék és Izrael állam, hanem világszerte sok millió ember számára is”. Ezt a visszafogott minimalista cionizmus hangja. A Zsidósággal Való Vallási Kapcsolatok Bizottsága 1985-ben kiadott dokumentuma így fogalmaz: „Izrael története nem ért véget Kr. u. 70-ben. Folytatódott, különösen a nagyszámú diaszpórában, amely révén Izrael továbbra is tanúsítani tudta az egész világnak — sokszor hősies módon — az egy Isten iránti hűségét (...), s közben atyáinak földjét sem feledte el, amely reményei középpontjában helyezkedik el (lásd a széderestét).”

A szöveg egyrészt kiemeli, hogy Izrael népe továbbélve hősiesen tanúságot tesz Isten iránti hűségéről. A hősies jelző rendszerint csak az üldözöik kezétől meghaló szentekkel kapcsolatban hangzik el: csakhogy ebben az esetben az üldözők olykor éppenséggel katolikusok voltak. Másodszorban elismeri, hogy a zsidó liturgia őrzi az országba való visszatérés szövetségi reményét. Figyelemre méltó, hogy mindez még Izrael diplomáciai elismerése előtt hangzott el — ami szintén bátorságra vall.

A dokumentum ugyanakkor elismeri, hogy távollás van az „ígélet”, az ország és az állam között. Arra figyelmezteti a keresztényeket, hogy meg kell érteniük a három tényező közötti vallási összefüggést, de annak egyik vallási értelmezésével sem szabad azonosulniuk, s Izrael állam létét nem vallási alapon, hanem a nemzetközi jog alapelveinek talaján kell megközelíteniük. Számos ókori nép nyom nélkül eltűnt, figyelmeztet a dokumentum, Izrael megmaradása azonban tény: nem gondolhatjuk, hogy Isten büntetné Izraelt, válsztottsága nem vitatható.

A dokumentum kiválóan példázza a Vatikán egyes egyensúlykeresését. Nem zárja ki, hogy vallási alapon pozitív választ adjunk feltett kérdéseinkre. Kijelenti, hogy a választott nép megmaradása olyan jel, amelyet „Isten tervének összefüggésében kell értelmeznünk”. Az állam vallási legitimitását nem fogadja el, az országét és a népét azonban igen. A minimalista katolikus cionizmus burkolt formájával állnánk szemben?

Elutasíthatják-e a katolikusok az ország ígéletét, ha elfogadják, hogy a zsidó néppel kötött isteni szövetség visszavonhatatlan? Lényegében nem. Annak köszönhetően, hogy egyre mélyebben megértjük a kinyilatkoztatást. És a zsidó népek köszönhetően. (Forrás: The Tablet, 2018. március 3.)

GAVIN D’COSTA

Görföl Tibor fordítása

